

Na rubu službene kulture sjećanja: slučaj vukovarskog kirurga dr. Mladena Ivankovića

VLADIMIR FILIPOVIĆ

Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb

U članku se analizira slučaj kirurga u vukovarskoj bolnici dr. Mladena Ivankovića. Slučaj je zanimljiv kao fenomen s ruba službene kulture sjećanja. Srbin po nacionalnosti doktor radi zahtjevne kirurške zahvate u bolnici tijekom opsade grada. Istovremeno, njegov sin ratuje na suprotnoj strani i ulazi u bolnicu 18. studenoga 1991. Doktorov rad u bolnici tijekom opsade grada mnogi smatraju kontroverzним kao i njegovo držanje tijekom evakuacije bolnice nakon pada grada. Nastavak zanimljivog slučaja su doktorove navodne izjave nakon pada grada i njegovo držanje nakon mirne reintegracije 1998. Slučaj doktora Ivankovića ukazuje na složene mikrosocijalne odnose u Vukovaru, ali i na jedan dio prešućene povijesti u službenoj kulturi sjećanja.

KLJUČNE RIJEČI: Vukovar, vukovarska bolnica, Mladen Ivanković, Juraj Njavro, kultura sjećanja

/

U službenoj hrvatskoj kulturi sjećanja na Vukovar posebno se ističe vukovarska bolnica kao posljednje utočište ranjenih hrvatskih branitelja i civila tijekom borbe za grad 1991. Vukovarska bolnica prvorazredno je mjesto sjećanja: kao mjesto stradavanja, patnji i smrti, kao mjesto nadljudskih napora medicinskih radnika te konačno kao mjesto izdvajanja ljudi koji će biti masovno likvidirani na farmi Ovčara nakon pada grada. Bolnica je u hrvatskoj službenoj kulturi sjećanja dobila izuzetno mjesto u načinu na koji se obilježava-

va pad grada. Niti jedno mjesto u Hrvatskoj iz rata 1991 — 1995. nema takvu simboličku važnost kao vukovarska bolnica. Liječnici – prije svega ravnateljica bolnice Vesna Bosanac i kirurg i šef ratnog saniteta Juraj Njavro – postali su nacionalni heroji još tijekom bitke za grad. Mnogi liječnici i medicinsko osoblje s ponosom ističu svoj udio u “ratnoj bolnici Vukovar”. Neki su bili svjedoci optužbe pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u predmetima protiv Slobodana Miloševića, Slavka Dokmanovića, Gorana Hadžića te “vukovarske trojke”. Slučaj bolnice bio je dio optužbe protiv svih navedenih srpskih političara i oficira.

Većina medicinskog osoblja srpske nacionalnosti napustila je grad i radno mjesto u razdoblju od svibnja do srpnja 1991., uključujući direktora Radu Popovića i predsjednika radničkog savjeta Vojislava Stanimirovića. Međutim, tijekom borbe za grad u vukovarskoj bolnici i dalje radi jedan broj liječnika i medicinskog osoblja srpske nacionalnosti. Među onima koji su ostali isticali su se liječnici kirurškog odjela Lazo Manojlović, Mirko Stanojević te posebno Mladen Ivanković. Njihovo isticanje dogodilo se zbog važnosti kirurgije kao grane medicine u ratnim uvjetima, zato što je riječ o najistaknutijim medicinskim radnicima Srbima kao i zbog drugih događaja koje ćemo prikazati u ovome radu.

U hrvatskim publikacijama i medijima medicinsko osoblje srpske nacionalnosti najčešće se spominje kao “peta kolona” u bolnici “koja je sve dojavljivala svojim”.¹ Tek ponekad se, čak i među hrvatskim nacionalistima mogao naći komentar kao kod doktora Zlatka Šimunovića: “Kirurzi rade dan i noć. Nema mira u ovom ukletom gradiću. U kratkim zatišjima... nastupe za njih kratki predasi. A nakon toga ‘Jovo nanovo’. To je samo uzrečica. Iako su kirurzi uglavnom Srbi, niti jedan se ne zove Jovo. Međutim, svaka im čast”.²

U ovome članku analizirat ćemo zanimljiv slučaj voditelja odjela kirurgije Medicinskog centra Vukovar, doktora Mladena Ivankovića. Kirurzi su, pogotovo u malim sredinama kakav je bio Vukovar, cijenjeni i dobro poznati ljudi pa je kao takav većini Vukovaraca bio poznat i doktor Ivanković. Doktor je ostao iznimno poznat, ali i kontroverzan nakon ratnih događaja u jesen 1991. pri predaji i evakuaciji bolnice. Glavni cilj rada je pokazati dio prešućene povijesti vukovarske bolnice, skrenuti pažnju na određene kontroverze i ukazati na slo-

1 Iskazi u: Davor Runtić, *Tako smo branili Vukovar*, Vinkovci, 2012.

2 Zlatko Šimunović, *Vukovarski dnevnik*, Zagreb, 2003., str. 68

žene mikrosocijalne odnose u Vukovaru. Lokalna vukovarska sredina poznaje niz priča o doktoru Ivankoviću i njegovoj ulozi o ratu. Autor ovoga članka nije Vukovarac niti ima poznanika u Vukovaru tako da se članak ne temelji ni na kakvoj osobnoj umješanosti u slučaj. Autor nije upoznat s nizom priča koje kolaju među direktnim i indirektnim sudionicima događaja. Ovaj se članak isključivo temelji na pisanim izvorima: nizu svjedočenja pred ICTY, hrvatskim sudovima, srpskim sudovima i člancima u novinama.

Niz izvora za ovaj slučaj je kontradiktoran, prije svega zbog različitih izjava samog doktora u različitim situacijama. Doktor Ivanković nekoliko se puta pojavljivao kao svjedok u sudskim procesima povezanim s ratnim zločinima. Iskaz je dao i na Vojnom sudu u Beogradu krajem 1991. za koji je kasnije tvrdio da je “modifikovan”. Nekoliko puta iskaze je davao i u novinama, za koje je opet kasnije tvrdio kako nisu točni i kako on to nije rekao. U članku razmatramo što je od svega bliže istini.

/ Tko je bio doktor Mladen Ivanković?

Voditelj kirurgije Medicinskog centra Vukovar Mladen Ivanković rodio se 1940. u selu kod Trebinja u istočnoj Hercegovini. Živio je u Vukovaru gdje je bio oženjen i otac dvaju sinova. Radio je kao kirurg u Virovitici do 1976., nakon toga u Vukovaru uz jedan kraći period rada u Osijeku (1984 — 1987.). Doktorirao je 1988. na Medicinskom fakultetu u Osijeku na temu “Komparativne vrijednosti supra i subfascijalnih pristupa na insuficijentne komunikantne vene potkoljenice”.³

O njegovim ranijim političkim stavovima imamo tek malo pouzdanih podataka. Politikom se nije bavio aktivno, ali je bio član Saveza komunista. Može se iz njegovih izjava vidjeti da je veliko povjerenje imao u JNA, da je bio protiv raspada Jugoslavije i da je smatrao kako je Zapad “rasturio” Jugoslaviju. Smatrao je i da su Srbi bili ugroženi u Vukovaru do ljeta 1991., do 18.11.1991. i Srbi i Hrvati, a u razdoblju nakon 18.11.1991. da su u Vukovaru ugroženi bili Hrvati.⁴

³ *Medicinski vjesnik*, 21 (1–2), 1989., str. 25–30.

⁴ Ivica Radoš; Zoran Šangut, *Branili smo domovinu: pripadnici nacionalnih manjina u obrani Hrvatske*, Zagreb, 2013., str. 203

Niz je zapisa ljudi koji se sjećaju doktora. Ivankovićev kolega i do 1991. podređeni Juraj Njavro o Ivankoviću je iznio stav: “Mladen Ivanković je kirurg i to dobar kirurg koji je došao u vukovarsku bolnicu naknadno. Uvijek se smatralo među nama običnim, ako mogu tako kazati, kirurzima, a koji nismo pripadali Komunističkoj partiji, odnosno Savezu komunista, da je došao po partijskoj direktivi, jer je bio i sekretar partije u vukovarskoj bolnici.”⁵ Vukovarac Dragutin Berghofer, čovjek kojemu će poznanstvo s doktorom spasiti život nakon pada grada opisivao ga je kao doktora za narod “to je bio čovek za društvo i tako da vam uopšte kažem, bio je za obične ljude što se ja smatram jako podoban i društven. Nije se primetilo da je on hirurg visokog ranga, a ja tapetar srednjeg staleža.”⁶ Općinski pravnik Stipe Ivanda opisuje doktora: “tih, miran, ljubazan s čistijim izgovorom ijekavice nego mnogi od nas Hrvata. Srbin iz istočne Hercegovine”.⁷

Dolaskom ratnih zbivanja na vukovarsko područje doktor Ivanković ulazi u središte zanimanja. Nakon sukoba hrvatske policije i pobunjenika u Borovu Selu 2. svibnja 1991. doktor tretira ranjene policajce i ranjene mještane Borova Sela.⁸ Nakon toga sudjelovao je na sastanku vukovarskih intelektualaca Hrvata i Srba koji je organiziran u Mramornoj dvorani dvorca Eltz kojime se pokušalo razgovarati kako spasiti lokalnu zajednicu od srljanja u rat. Na sastanku je doktor hvalio međunacionalne odnose u vukovarskoj bolnici te pozivao na mir i razum.⁹

U razdoblju od svibnja do kolovoza 1991. kada je većina Srba napustila Vukovar, uključujući mnoge zaposlenike Medicinskog centra, doktor Ivanković odlučio je ostati raditi svoj posao. Isticao je svoj pacifizam i posvećenost poslu koji obavlja. Nakon rata Hrvatima je tvrdio da je odbio poziv “velikosrpskih emisara” da im se pridruži i da su mu prijetili likvidacijom.¹⁰ Događaji kasnije pokazat će da zasigurno nije simpatizirao novu hrvatsku državu i njezinu vlast, ali očito se nije plašio niti nalazio povoda da ode. “Smatrao sam da mi je

5 Fond za humanitarno pravo (FHP)/Transkripti suđenja pred MKSJ/Predmet Vukovarska trojka (IT-95-13/1)/Svedok: Juraj Njavro

6 FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedok: Dragutin Berghofer

7 Stipe Ivanda, *Vukovar: od nade do beznada*, Zagreb, 2010., str. 107

8 “Stanje vrlo dramatično”, *Večernji list*, 4.5.1991.

9 “Razvijati mostove suradnje”, *Vukovarske novine*, 11.5.1991.; Juraj Njavro, *Glavu dolje, ruke na leđa*, Zagreb, 1995., str. 62-63.

10 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 202

mjesto u Vukovaru, tamo sam imao obitelj, kuću...”¹¹ Je li tome bio razlog vjera u mikrosocijalnu sredinu, očekivanje kako će JNA ubrzo uspostaviti kontrolu nad Vukovarem ili nešto treće, nije sa sigurnošću poznato.

U organizacijskim promjenama u srpnju 1991. direktorica bolnice postala je Vesna Bosanac. Osnovan je i krizni štab bolnice kao dio cjelokupne inicijative osnivanja kriznih štabova u Hrvatskoj na svim razinama. Doktor Ivanković bio je asistent doktorice Bosanac u kriznom štabu. Formalno je ostao voditelj odjela kirurgije dok je doktor Njavro postao šef ratnog saniteta u bolnici i neformalno prvi čovjek kirurgije. U iskazu koji je dao krajem 1991. istražiteljima JNA u Beogradu Ivanković je tvrdio kako je bio na samo nekoliko početnih sastanaka, a poslije toga nije dolazio jer nije imao zašto.¹² Poslije rata je tvrdio da mu ni samom nije jasno kako je ostao živ nakon pada bolnice kada su pronašli sastav kriznog štaba.¹³

Važnost kirurgije u ratnim uvjetima nije potrebno objašnjavati i doktor se nakon početka bitke za Vukovar 25. kolovoza gotovo neprestano nalazio u operacijskoj sali i nije odlazio kući. Lakše ranjenike tretirao je sam, a teže zajedno s doktorom Njavrom i drugim kirurzima i asistentima. Hrvatski mediji koji su prenosili vijesti iz Vukovara tijekom rujna 1991. počeli su s divljenjem pisati o naporima medicinskog osoblja vukovarske bolnice. Tako se u hrvatskim medijima spominjalo i prezime doktora Ivankovića kao jednog od kirurga koji danonoćno rade na spašavanju života.¹⁴

Zajedno s doktorom Ivankovićem u bolnici su bili i njegova supruga koja je bila medicinska sestra te njezina majka koja je umrla tijekom bombardiranja. Dvojica sinova nalazili su se u Novom Sadu. Stariji sin Goran dobrovoljno se tijekom ljeta uključio u borbu za Vukovar. Isprva je djelovao unutar gardijske brigade JNA, a kasnije unutar odreda Teritorijalne obrane. Razlog za dobrovoljno javljanje u vojsku bila su razmišljanja o vojnoj tradiciji njegovih predaka. Slobodana Miloševića smatrao je prigodnim vođom svih Srba, razočaran u JNA utočište je tražio kod Vojislava Šešelja. Prilikom jednog posjeta Šešelja Vukovaru Goran Ivanković dobio je od vojvode kao poklon kokardu

11 Isto

12 Spisi vojnog suda u Beogradu/Iskaz uzet 23. decembra 1991./Svedok: Mladen Ivanković

13 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 203

14 “Kirurzi četiri dana u operacijskoj dvorani”, *Glas Slavonije*, 31.8.1991.; “Vukovar prkosan i neosvojiv”, *Vjesnik*, 20.9.1991.

koju je nakon toga s ponosom isticao.¹⁵ U grad za koji je smatrao da ga oslobađa ući će 18. studenog 1991.

Dok je njegov stariji sin ratovao na drugoj strani i od Šešelja dobivao poklone, doktor Ivanković spašavao je ranjene hrvatske vojnike i policajce. To često nije bilo jednostavno. Bilo je više situacija u kojima su ranjeni odbijali da im on kao Srbin pomogne.¹⁶ Općenito je u znatnom dijelu hrvatskog stanovništva još od proljeća 1991. postojalo nepovjerenje u liječnike Srbe.¹⁷ S druge strane, Ivankoviću su vjerovali doktori Bosanac i Njavro, bilo im je jasno koliko kirurg vrijedi u ratnim okolnostima.

Srećom po doktora Ivankovića njegovim kolegama i hrvatskim vojnicima nije u potpunosti bila poznata sudbina njegova starija sina. Goran Ivanković razočarano je morao odbijati srpske novinare koji su obilazili borce i pisali reportaže o njima jer se plašio za sudbinu roditelja u bolnici. U njegovim očima oni su u bolnici bili zarobljeni i on ih nastoji osloboditi. Određenih vijesti o sinu doktor je pretpostavljamo imao, ali vjerojatno netočnih. Čuo je kako su mu oba sina mrtva, iako mlađi sin nije sudjelovao u ratu. Istovremeno, Goran Ivanković imao je informaciju da mu je otac obješen u bolnici.¹⁸

Ozbiljnije nevolje po doktora počele su u listopadu 1991. Skupina hrvatskih vojnika koristila je doktorovu kuću na Sajmištu kao vlastiti stožer. U kući su našli navodne dokaze da Ivanković namjerava ubiti doktora Njavru, oružje i kazetu sa srpskim pjesmama.¹⁹ Jedan vojnik došao je u bolnicu, udario doktora i prijetio da će ga ubiti. Doktor je nakon tog događaja ispitivan te je konačno pokušao pobjeći na drugu stranu. Pri pokušaju bijega lakše je ranjen krhotinom granate te bio prisiljen vratiti se u bolnicu. Doktor Njavro nakon toga odredio je jednog hrvatskog vojnika (Tihomira Perkovića) da čuva doktora – vjerojatno od novih napada, ali i bijega na drugu stranu. Zabranjeno mu je napuštati bolnicu. Doktor Ivanković je na Vojnom sudu u Beogradu dao izjavu prema kojoj je od doktora Njavre i doktorice Bosanac tražio da ga “ili ubiju, ili

15 Goran Ivanković, *Vukovarski dnevnik*, Novo Miloševo, 2011.

16 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

17 Runtić, *Tako smo branili Vukovar*, str. 113; (vidljivo u niz iskaza)

18 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

19 Dokumentarni program: Heroji Vukovara, SE0305 Tigrovi silos. Dostupno: <https://www.youtube.com/watch?v=IruBa581OjM>, učitano 15.11.2018.

zaštite ili puste da ode”.²⁰ Oni su očito odlučili zaštititi ga i tu je dužnost do pada Vukovara obavljao spomenuti Perković. Općinski pravnik Stipe Ivanda u svojoj knjizi prisjetio se kako je jedne večeri skupina vojnika odlučila likvidirati doktora izivcirana pronalaskom oružja u njegovoj kući i njegovim navodnim pacifizmom. U tome ih je odrješito spriječila doktorica Bosanac.²¹ Tako je doktor uz prijjetnje likvidacijom radio u posljednjim danima borbi za Vukovar.

/ Ulazak JNA u bolnicu i pitanje evakuacije

Pad Vukovara 18. studenog doktor Ivanković dočekaao je na poslu u bolnici. Vjerojatno je priželjkivao ulazak JNA u bolnicu i završetak svega što se događa. Isto tako, tvrdio je kako se nadao ulasku regularne vojske u bolnicu, a ne paravojske. Kolegi koji se plašio dolaska četnika objašnjavao je kako “se ne treba bojati, da se mora suditi ako je netko kriv”.²²

Nakon ulaska JNA u bolnicu održan je sastanak u “gipsaoni” na kojem je major Šljivančanin održao medicinskom osoblju lekciju o raspadu Jugoslavije i uzrocima rata te istaknuo kako doktorica Bosanac više nije direktorica bolnice nego bolnicu preuzima Vojnomedicinska akademija iz Beograda i novi direktor pukovnik Mladen Ivezić. Medicinskom osoblju napomenuo je kako razumije da su oni samo radili svoj posao i ponudio im opcije da pristupe evakuaciji ili da ostanu. Doktor Ivanković bio je jedan od prvih koji je istaknuo da će ostati.²³

Ulaskom JNA u bolnicu doktor Ivanković dobio je poseban tretman prilikom priprema za evakuaciju – čuvala su ga dva vojnika JNA, navodno zbog mogućnosti da doktora u onom metežu netko ubije.²⁴ Major Šljivančanin znao je da je doktorov sin među njegovim borcima i od doktora je očekivao suradnju. Šljivančanin je od doktora tražio da mu kaže tko su od zatečenih

20 Spisi vojnog suda u Beogradu/Iskaz uzet 23. decembra 1991./Svedok: Mladen Ivanković

21 Ivanda, *Vukovar*, str. 108

22 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

23 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje Ljiljane Mandić; FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedokinja: Vesna Bosanac

24 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

muškaraca u bolnici civili i zaposlenici bolnice, a tko su pripadnici hrvatskih oružanih snaga! Jedan svjedok opisao je da je Šljivančanin povikao: “Doktore, šta se čeka? Ratno je stanje. Lakše ranjeni i civili na lijevu stranu, bolničko osoblje, na desno”.²⁵

Doktor Ivanković vjerojatno nije ispoštovao zahtjev majora Šljivančanina. Nakon rata je tvrdio kako se pokušavao izvući iz te za njega “vrlo neprijatne situacije”. Zahtjeve Šljivančanina prenio je svojim kolegama.²⁶ U hrvatskim se medijima pisalo kako je upravo on odvojio ljude, a to je tvrdilo i nekoliko drugih sudionika s hrvatske strane, najčešće nižeg medicinskog osoblja. Ime doktora Ivankovića bilo je najčešće prvo navedeno pri imenovanju “pete kolone” u bolnici koja je pravila spiskove ranjenika, civila i djelatnika bolnice.²⁷ Doktorica Bosanac i doktor Njavro nisu nikada teretili Ivankovića za to: ni u nizu sudskih procesa ni u knjizi koju je Njavro objavio 1995., prepunoj svježih ratnih dojmova.

Istovremeno se dogodilo nešto što je za doktora bila velika i radosna osobna stvar, a kod njegovih kolega stvorilo izrazito negativnu sliku o njegovoj ulozi. Najprije su došla “dva bradata mladića s kokardama na kapama”, pitali su ga je li on dr. Ivanković i rekli su mu da su mu oba sina živa. Doktor je na tu vijest pustio suze radosnice što su neki interpretirali njegovom srećom što su četnici ušli u bolnicu.²⁸

Nešto kasnije u bolnicu je stigao i njegov sin Goran Ivanković. Za tu priliku “potrudio se izgledati kako pravi četnik”. Na glavu je stavio šubaru s kokardom koju mu je dao Šešelj, okitio se redenicima i nizom drugih detalja koji su snažili dojam. Pred bolnicom je na Šljivančaninovo inzistiranje ostavio oružje i ušao u bolnicu. Njegova pojava zasigurno je užasnula one na koje je naišao. U hodniku je sreo i doktora Njavru te su se rukovali. Susret s ocem bio je emocionalan i za tu obitelj jedna neizvjesna epizoda je završila.²⁹ Za mnoge oko njih prava drama tek je slijedila. Pojava doktorovog sina odjevenog kao četnika stvorilo je lošu sliku o doktoru i poistovjetilo ga se s “petom kolonom”

25 FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedok: Dragutin Berghofer

26 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

27 Da se ne zaboravi, *Hrvatska udruga Benedikt*, 18.11.2018.

28 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

29 G. Ivanković, *Vukovarski dnevnik*.

koja je navodno djelovala u bolnici, iako doktor nije bio jedini zaposlenik bolnice koji je dočekaao djecu, roduke ili prijatelje u vojsci koja je došla. Ujedno, doktorov sin i navodno Ivankovićevo zatočeništvo u bolnici, barem su za neko vrijeme s doktora otklonili sumnju i potrebu da JNA i novim srpskim vlastima objasni svoju ulogu u hrvatskoj ratnoj bolnici. Unatoč tome, nakon rata i mirne reintegracije, doktor je često tvrdio da su ga vlasti Republike Srpske Krajine loše tretirale i optuživale za veleizdaju.³⁰

Doktorovo držanje tijekom 19. studenog mogu ilustrirati sljedeća dva primjera. Prvi se odnosi na ulazak pripadnika srpske paravojske u bolnicu, a drugi na odvajanje članova obitelji medicinskih sestara i drugog osoblja.

Doktorica Bosanac i doktor Ivanković nastojali su da u bolnicu uđe samo JNA, a ne pripadnici paravojske. Doktorica Bosanac pričala je kako je pokušavala spriječiti ulazak paravojske u bolnicu: "Vidjela sam neke ljude u maskirnim uniformama... sa kokardama na šljemovima da ulaze u bolnicu pored vojnika jugoslavenske vojske koja je kao čekala i čuvala ulaz. Ja sam im rekla da ne smeju ulaziti u bolnicu. Oni su bili agresivni i ljuti na mene. Izašao je doktor Ivanković iz kirurške ambulante i rekao im da prestanu i da se smire, a i meni je rekao: 'I ti Vesna nemoj više ništa govoriti, vrati se u svoju sobu i sjedi tamo'".³¹ U toj situaciji doktor je očito mogao koristiti svoj autoritet i odvratiti agresivne pripadnike paravojske od ulaska u bolnicu te pomoći dogovorenu evakuaciju.

U posebne autobuse koji su odvedeni u kasarnu JNA odvojeni su i muškarci koji su bili muževi medicinskih sestara i drugog osoblja, neovisno o tome jesu li bili učesnici borbi. Grupa medicinskih sestara nastojala je da njihovi muževi budu evakuirani zajedno s njima. Svjedokinja Mara Bučko pred ICTY to je ovako opisala: "Pošla sam van da tražim supruga, jer ga nisam vidjela u hodniku gdje smo poslednji put razgovarali u hodniku odmah do gipsaone. ... Nisam ga našla. Molila sam, trčala sam, tražila i onda se uključila i sestra Biba da traži svoga supruga i ostale kolegice, svako svojim putem gdje je mogao i znao. Išli smo po krugu i tražili. Onda sam se obratila i doktoru Ivankoviću da nam pomogne kod novog ravnatelja bolnice, ako je u mogućnosti da nam pomogne da naši ljudi idu s nama. Doktor Ivanković je otišao u jednu malu prostoriju, to vam je bila naša mala sala za šivanje kod nesretnih slučajeva, i

30 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 204

31 FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedokinja: Vesna Bosanac

doktor Ivanković im je objasnio šta mi tražimo. Novi direktor je ustao i rekao je da će nam pomoći ...”³²

S druge strane, medicinska sestra Ljiljana Mandić tvrdila je kako je doktor sudjelovao u izdvajanju muškaraca od osoblja bolnice uključujući i supruge drugih medicinskih sestara. Svjedokinja Jadranka Janjić opisala je kako se autobus s muževima medicinskih sestara u kojem je bio i njezin suprug vratio iz kasarne u krug bolnice. “Major Šljivančanin je naredio da se osobe iz autobusa postroje. Dr. Ivanković je pisao koga treba pustiti, a koga ne.”³³ Takvu ulogu doktora možemo tumačiti dvojako: negativno – po kojem je sudjelovao u izdvajanju ljudi i iz postojeće grupe odvojio samo supružnike medicinskog osoblja, prepustajući ostale sudbini. Ipak, vjerojatnije je pozitivno tumačenje u kojemu je doktor pred Šljivančaninom morao potvrditi ljude koje je trebalo pustiti. Doktor nije morao znati sudbinu koja će zadesiti ostale.

U tim okolnostima ističe se još jedan događaj koji je za Hrvate mogao umanjiti negativan dojam o doktoru i njegovu sinu. Na vijest da su neki ljudi izdvojeni u posebne autobuse, a pogotovo vijest da je među njima i Perković koji je čuvao doktora, on je zamolio sina da mu pomogne.³⁴ Goran Ivanković otišao je na Ovčaru i iz hangara (svi će drugi biti likvidirani iste večeri) izveo dva čovjeka: Dragutina Berghofera kojega je poznavao kao prijatelja svojega oca i Perkovića. Doktor Ivanković tvrdio je kako je njegov sin izvukao 7 ljudi iz hangara što prema drugim iskazima nije točno. Ukupno je izvedeno 7 ljudi, ali nije ih izveo Goran Ivanković nego drugi ljudi.

Prema nekim drugim iskazima Goran Ivanković izveo je još 2 (ukupno 4) čovjeka. Odvezao ih je prema gradu, skladištu Veleprometa (Berghofera) i kasarni JNA (Perkovića, koji je kasnije ipak ubijen). Berghofer je preživio rat i svjedočio više puta o svojoj sudbini.

Pred Međunarodnim kaznenim sudom u Hagu ovako je opisao situaciju kada je na Ovčari izvučen iz hangara:³⁵ “Nije prošlo dugo kako su nas batinali, pojavio se jedan vojnik i pita Miroslava Perkovića: ‘Gdi je Beli?’. Ja kažem: ‘Tu sam’, a on je bio od doktora Ivankovića sin. Nije mi (dao) nikakvo objašnjenje, jer sam ja sa njegovim tatom, to jest doktorom Mladenom Ivankovićem bio

32 FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedokinja: Mara Bučko

33 Documenta: Zločin na Ovčari, Okružni sud u Beogradu: Svjedokinja Jadranka Janjić

34 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

35 FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedok: Dragutin Berghofer

u jakim dobrim odnosima... A mali valjda me je prepoznao još dok sam bio u autobusima.”³⁶

Zalaganje doktora Ivankovića za neke Hrvate nakon pada grada navodno je privuklo pažnju. Jedan od osuđenih ubojica s Ovcare Stanko Vujanović doktoru je navodno rekao: “Nemojte, doktore, to raditi, imate žuti karton, a možete dobiti crveni karton”.³⁷ Izvor nije najpouzdaniji. To je izjavio ponovno Dragutin Berghofer koji se više puta pokazao kao ne sasvim uvjerljivi svjedok. Isto tako, Berghofer to nije sam čuo već mu je to doktor Ivanković prepričao kada su se ponovno sreli 1998. Ipak, možemo napomenuti kako je tako nešto bilo moguće i treba uvažiti u razumijevanju konteksta u kojemu doktor djeluje.

/ Slučaj doktora Njavre i Marka Mandića

Doktore Mladena Ivankovića i Juraja Njavra povezivalo je više toga. Obojica su bili kirurzi i porijeklom iz Hercegovine te su do rata imali korektan kolegijalni i gotovo prijateljski odnos. To se nije nastavilo u ratu. Doktor Ivanković očito je nakon događaja u listopadu smatrao kako ga doktor Njavro ne štiti dovoljno (ili ne pušta da ode) dok je Njavro vjerojatno smatrao kako Ivanković ne shvaća dovoljno dane okolnosti.

Nakon što je JNA preuzela bolnicu, doktor Njavro uhićen je i odveden u zatvor u Sremsku Mitrovicu. U svojoj je knjizi opisao uhićenje i kako ga ispraća doktor Ivanković. “Kapetana JNA koji me odvodio pozvao je doktor Mladen Ivanković i nešto mu rekao. Što ne znam”.³⁸ Doktor Ivanković nakon rata o toj je situaciji svjedočio sljedeće: “Zadnjeg ranjenika iz bolnice iznio sam na rukama zajedno s dr. Njavrom. Bojali smo se za dr. Njavra, imao je čir na želucu, bio je blijed. Oficira JNA koji je došao po dr. Njavra, osobno sam zamolio da čuva dr. Njavra. Oficir je rekao da garantira da će dr. Njavra dovesti živoga u kasarnu, ali što će biti dalje ne zna...” Takav iskaz doktor je dao 2003. uz napomene da mu je žao zbog svega što se dogodilo.³⁹ Događajima aktualniji iskaz krajem 1991. doktor je dao na Vojnom sudu u Beogradu prilikom podizanja optužnice protiv

36 FHP/Transkripti-MKSJ/(IT-95-13/1)/Svedok: Dragutin Berghofer

37 “Najbolnija noć novije hrvatske povijesti”, *Glas Koncila*, 25.11.2018.

38 Njavro, *Glavu dolje, ruke na leđa*, str. 143

39 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

doktora Njavre. Međutim, za tu izjavu Ivanković je tvrdio da je modificirana od njegova izvorna svjedočenja.⁴⁰ Ipak, iz izjave je vidljivo kako se doktor pokušao “oprati” pred sudom JNA od mogućih optužbi da je liječio hrvatske gardiste i policajce. Tvrdio je kako ga je Njavro samo formalno ostavio na mjestu voditelja kirurgije, ali kako je sve ranjene vojnike i policajce operirao Njavro dok je njemu (Ivankoviću) ostavljena “civilna kirurgija”. To nije bilo točno – iako je Njavro prvenstveno operirao ranjene hrvatske vojnike to je ponekad radio i Ivanković. Bilo je slučajeva kada su oni to odbijali jer nisu htjeli da im Srbin pomogne. U svojoj knjizi hrvatski vojnik Petar Janjić Tromblon prisjeća se kako mu je ranu tretirao srpski doktor jer je Njavro bio negdje odsutan.⁴¹

Vojni sud u Beogradu želio je od Ivankovića iskaz da je Njavro nemarno liječio zarobljene vojnike JNA. Doktor Ivanković ispričao je kako je navodno čuo od nekih medicinskih sestara da su se takve stvari događale, ali nijedan slučaj nije potvrdio da ga je osobno vidio. Optužbu protiv dr. Njavre da su vojnicima JNA uzimani organi za preprodaju Ivanković nije potvrdio “jer vjeruje da toga nije bilo”.⁴² Takva blaga izjava za očiglednu laž dijelom iznenađuje. Naime, doktor Njavro sve i da je htio uzimati organe vojnicima JNA za to nije imao ni minimalne uvjete i to bi svakom liječniku trebalo biti vrlo dobro poznato. Doktor je ipak 2000-ih tvrdio kako je na tom ispitivanju rekao: “Ne možete samo tako ljudski organ uzeti i nosati ga, za to mora postojati kompletna laboratorijska oprema”.⁴³

Na odnos dvojice kirurga svakako je moglo utjecati nekoliko intervjuja koje je doktor Ivanković dao srpskim novinama krajem 1991., a koji su stigli različitim kanalima u Zagreb među prognane Vukovarce. U jednom takvom intervjuu doktor Ivanković opisivao je stanje u bolnici: “Plašio sam se čak i da se krećem po bolnici. Za mnom je stalno išao jedan u šeširu. Gdje ja tu i on. A najžalasnije od svega je bilo da su ti ljudi koji su me pratili bili poznanici dr. Njavre, mog kolege, dobrog stručnjaka, ali zapadnog Hercegovca i teško nacionalno ostrašćenog. Zašto se u tom čovjeku pojavilo toliko mržnje...”⁴⁴ Doktor

40 Isto.

41 Petar Janjić-Tromblon, *Žedni krvi, gladni izdaje*, Vukovar, 2004.

42 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

43 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 205

44 Prema: Ivica Lučić, *Vukovarska bolnica: svjetionik u povijesnim olujama hrvatskog istoka*, Zagreb, 2017., str. 220

je tvrdio kasnije da to nikada nije rekao i da su novine to izmislile. Doktorica Bosanac svjedočila je kako ju je nakon njezina povratka u Vukovar 1997. dočekao doktor Ivanković i rekao da on ništa od toga nije rekao.⁴⁵ S doktoricom Bosanac Ivanković je obnovio korektan kolegijalni odnos nakon 1998. ali ne i s Njavrom.⁴⁶ Dvojica kirurga nikada nisu razjasnili odnos među njima. Njavro je umro 2008., a Ivanković 2014.

Iz bolnice je 19. studenog odveden gipser Marko Mandić i o njegovoj se sudbini nakon toga ništa ne zna. Za odvođenje je bio optužen bivši portir bolnice Bogdan Kuzmić. Supruga Marka Mandića koja je radila u bolnici kao medicinska sestra tvrdila je kako je doktor Ivanković mogao vidjeti odvođenje njezinog supruga kroz hodnik prema dvorištu.⁴⁷ Takav stav zadržala je cijela obitelj Mandić nakon rata. Međutim, u jednom drugom iskazu, Ljiljana Mandić izjavila je kako joj zapravo nije poznato da li je doktor vidio odvođenje njenog supruga.⁴⁸

Na iskaz Ljiljane Mandić itekako je mogao utjecati još jedan navodni doktorov intervju iz srpskih novina. U njemu je Ivanković Marka Mandića nazvao "ekstremom, žestokim hadezeovcem i ludom svoje vrste".⁴⁹ Nakon 1998. doktor je tvrdio kako nikada takvo što nije rekao o Marku Mandiću. Na suđenju portiru Kuzmiću doktor je svjedočio o Marku Mandiću kao vrijednom i stručnom radniku koji je možda ulazio u sukobe s nekim ljudima. Te sukobe doktor je okarakterizirao kao sukobe zbog navijanja za različite nogometne klubove.⁵⁰ Očito je doktor namjerno prešutio da se radilo o nacionalnim sukobima i da su oni stajali iza navijačkih strasti. Zašto je to prešućivao, nemamo odgovora.

45 FHP/Transkripti-MKSJ/Predmet Milošević(IT-02-54)/Svedokinja: Vesna Bosanac

46 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 205

47 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje Ljiljane Mandić

48 Republika Hrvatska, Županijski sud u Vukovaru, Broj predmeta k-16/01. Bogdan Kuzmić. Izjava Ljiljane Mandić

49 Lučić, *Vukovarska bolnica*, str. 223

50 Republika Hrvatska, Županijski sud u Vukovaru, Broj predmeta k-16/01. Bogdan Kuzmić. Izjava Mladena Ivankovića

/ Što je doktor zapravo mogao govoriti?

Nakon 19. studenog, doktor Ivanković ostao je sa suprugom živjeti u vukovarskoj bolnici “još mjesec ili mjesec i pol dana” jer mu je kuća bila srušena. Doktor je primao određene sumnje od novih vlasti, prije svega vlasti Republike Srpske Krajine, a prema njegovim tvrdnjama, zaštitila ga je uprava JNA nad bolnicom i privremeni direktor Ivezić. Doktor Ivanković tvrdio je da su ga vlasti RSK “strašno povrijedile”. “Moji kolege, da bi se na neki način dodvorili, optuže me da sam podržavao Njavru u maltretiranju Srba. Njavro nikoga nije maltretirao. Ne ulazim u ideologiju. Optuže me da sam bio autokrat, da sam i ja maltretirao Srbe, da sam bio na Njavrinoj strani...”.⁵¹

Doktor je tvrdio kako mu je uručen otkaz kao i drugom osoblju hrvatske nacionalnosti, ali kako je ostao raditi u vukovarskoj bolnici samo zato što nije bilo liječnika. Ipak, proces mirne reintegracije doktor Ivanković dočekao je kao šef kirurškog odeljenja Kliničkog centra Sveti Sava. Nakon reintegracije 1998. nastavio je voditi odjel kirurgije bolnice u Vukovaru sve do 2002. godine.⁵²

Krajem 1991. doktor Ivanković odveden je u Beograd gdje je dao već spominjani iskaz na Vojnom sudu, za koji je kasnije tvrdio kako je modificiran, pogotovo kada ga je koristila obrana Slobodan Miloševića pred ICTY. Međutim, moguće da je doktor krajem 1991. zaista dao takvu izjavu. Bio je pod snažnim dojmom i nije mogao znati da će se jednog dana ponovno suočiti s hrvatskim vlastima i kolegama Hrvatima. Osim toga, nije bilo loše ukloniti sumnju koja je prema njemu postojala od srpskih vlasti. Ipak, moguće da je izjava modificirana jer su neki dijelovi namjerno naglašeni i to oni na kojima se temeljila Miloševićeva obrana.

Doktor Ivanković je u Beogradu izjavio kako je ranjene gardiste operirao doktor Njavro, a da je on osobno operirao civile. Samo su najteže slučajeve operirali zajedno. Izjavio je kako je postojala skupina “tvrdo linijaša koji su jeli i pili dok drugi nisu imali što za jesti te pjevali ustaške pjesme. I drugi Hrvati su bili rezervirani prema njima.” U isto vrijeme, nastavio je doktor, Srbi su

⁵¹ Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 204

⁵² Opća županijska bolnica Vukovar: Odjel za kirurgiju: http://www.ob-vukovar.hr/ozbvodjeli/kir_pocetna.html, uć. 12.12.2018.

morali biti tihi i paziti na svaku riječ, sumnjičili su ih i nije bilo pametno da se okupljaju, da slušaju radio bilo koji drugi osim hrvatskog.⁵³ Smatramo da je moguće da je tako nešto doktor zaista rekao, ali da je samo drugi dio izjave točan kada govori o položaju Srba u bolnici.

Doktor je navodno i izjavio i kako su na krovu bolnice bili snajperi i položaji hrvatskih gardista. Izjavio on to ili ne, Miloševićeva obrana time je htjela prikazati vukovarsku bolnicu kao legitimnu metu. S obzirom da su sve zgrade u gradu srušene artiljerijskom vatrom, teško je isticati legitimne i nelegitimne mete jer snajperi vjerojatno nisu bili na svim zgradama. Isto tako, doktor je navodno govorio o 200 hrvatskih vojnika, uključujući one “najvatrenije”, koji su skinuli uniforme, sakrili oružje i probali se prikazati kao civili i ranjenici.⁵⁴ Opet je samo dio izjave vjerodostojan. Doktor je vjerojatno nešto slično rekao, ali prvenstveno je obrana Miloševića pred ICTY željela ubijene na Ovčari prikazati kao vojnike.

Vjerojatno najčešće prenošena izjava doktora Ivankovića ona je o stanju u bolnici tijekom opsade. “Kroz bolnicu neprestano šetaju na stotine zengovaca i mupovaca u kojima prepoznamo lopove, kriminalce svake vrste, bivše zatvorenike, problematične meštane... česti gosti su i visoki zapovednici Vukovara. Hrvatsko medicinsko osoblje dočekuje ih užurbano, nasmejano i odano. Opet na iznenađenje svih nas, sa mnogima se ljube, grle i satima razgovaraju iza zatvorenih vrata”.⁵⁵ Iako je doktor i tu izjavu nijekao nakon reintegracije ona je mogla biti donekle i točna, ali je pitanje jesu li ton i ozračje u kojem je izrečena bili objašnjeni.

Što je u iskazima doktora Ivankovića točno znao je vjerojatno jedino on sam. Možemo jasno razlikovati dva osnovna okvira. Prvi je cijeli niz izjava prenesenih u srpskim novinama nakon pada Vukovara i narednih godina. Te izjave doktor je negirao nakon mirne reintegracije 1998. Drugi okvir doktorovih izjava je cijeli niz izjava koje je doktor iznosio pred hrvatskim sudovima, na obavijesnim razgovorima i kada bi mu se ukazivala prilika. U njima je demantirao da je bilo što govorio u srpskim novinama i prikazivao se kao progonjen od vlasti RSK. Neke stvari koje su se očigledno dogodile prešućivao je, kao npr. svoj pokušaj bijega na srpsku stranu u listopadu 1991.

53 Spisi vojnog suda u Beograd/Iskaz uzet 23. decembra 1991./Svedok: Mladen Ivanković

54 Isto

55 Dedaković, Mile i dr. *Bitka za Vukovar*, Vinkovci, 2000., str. 311

Za Hrvate je, posebno tijekom progonstva doktor Mladen Ivanković ostao “četnik”. Tome je posebno pridonio imidž njegova sina koji se pojavio u bolnici 18. studenog s nizom istaknutih četničkih simbola. Izjave koje su se mogle naći u srpskom tisku u prvoj polovici 1990-ih doprinijele su tome dojmu. Na Županijskom sudu u Osijeku 1992. podignuta je optužnica protiv doktora Mladen Ivankovića (kao i protiv njegova sina Gorana) za ratni zločin.⁵⁶ Ti postupci nisu provedeni zbog Zakona o oprostima koji je Hrvatsko sabor donio 1996.⁵⁷ Bile su to na brzinu pripremljene optužnice u ratnoj psihozi. Uloga Gorana Ivankovića bila je važna u sudskim procesima protiv odreda TO Leva Supoderica na Specijalnom sudu za ratne zločine u Beogradu. Dio optuženika/osuđenika smatrao je kako ih je Ivanković mlađi prijavio i dao podatke tužiteljstvu o njihovoj ulozi u ratu.⁵⁸

/ Zaključno: pitanje statusa u ratnoj bolnici

Nakon što je uspio projekt mirne reintegracije, a doktor Ivanković i dalje vodio Odjel za kirurgiju bolnice Vukovar, postavljalo se pitanje statusa liječnika Srba koji su bili u bolnici 1991. Službena hrvatska kultura sjećanja u kojoj vukovarska bolnica ima posebno mjesto u pravilu je “izbrisala” liječnike Srbe iz statusa “Ratna bolnica 1991”. Jednako one koji su bolnicu napustili u ljeto 1991. i koji nedvojbeno nisu bili dio “ratne bolnice”, ali i one koji su u bolnici radili do pada grada 18. studenog i nakon toga ostali u Vukovaru.

Doktor Ivanković se 2000-ih počeo buniti zbog takvog stanja. U jednom iskazu pred sudom, rekao je da su “bolnicu u Vukovaru, tijekom rata, iznijeli Srbi liječnici, ali ih danas nigdje nema. Rekao je da je on, u Ratnoj bolnici u Vukovaru, izvršio najviše operacija. To znaju svi, i Srbi, koji danas obnašaju visoke funkcije u vlasti.”⁵⁹ Ogorčeno je govorio: “Ne tražim nikakvu nagradu, ali je bio red da se kaže – ti su ljudi bili ovdje za vrijeme rata. Moje ime nigdje

56 Republika Hrvatska, Županijski sud u Osijeku (K10-106/93-8)/rješenje i naredba

57 Nikica Barić, “Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem (2. dio)”, *Scrinia Slavonica*, 12 (1), 2012., str. 345

58 Documenta: Zločin na Ovčari, Okružni sud u Beogradu: Svjedok Mihajlo Katalina

59 Documenta: Zločin u vukovarskoj bolnici: Izvještaji s praćenja suđenja: Svjedočenje dr. Mladena Ivankovića

nije spomenuto, kao da nisam ni postojao”.⁶⁰ Je li doktor Ivanković, kao i drugo medicinsko osoblje srpske nacionalnosti trebalo ili nije trebalo biti dio službene kulture sjećanja nije pitanje na koje imamo ambiciju pružiti ovdje odgovor. S hrvatskih nacionalnih pozicija njima tamo nije mjesto i sama ideja da oni traže priznanje od “hrvatske države” za njih je skandalozna.⁶¹ S druge strane, bilo je onih koji su doktora Ivankovića nagovarali da zatraži status hrvatskog branitelja.⁶² Isto tako, pitanje je koliko su Srbi koji su bili dio ratne bolnice zaista željeli biti dio hrvatske službene kulture sjećanja.

Mnogo je publikacija u Hrvatskoj objavljeno u kojima se glorificira rad medicinskog osoblja u vukovarskoj bolnici tijekom opsade grada.⁶³ Vjerojatno s pravom, ističe se kako je “bolnica početnica čovječnosti”⁶⁴ i “najhumanija priča Domovinskog rata”⁶⁵ ili nacionalno apologetski rečeno “svjetionik u povijesnim olujama hrvatskog istoka”.⁶⁶ U nekim od publikacija medicinsko osoblje srpske nacionalnosti se spominje kao “peta kolona”, ali čak i u izrazito hrvatskim nacionalnim narativima spominje se da je “većina uglavnom korektno obavljala svoj posao”.⁶⁷ Što je onda uvjet za status u “Ratnoj bolnici Vukovar”? Zar marljivo obavljanje svojega posla jednako kao i svo drugo osoblje nije dovoljan uvjet? Očito da je uvjet i etnička pripadnost ili barem pozitivna politička procjena kreatora službene kulture sjećanja.

Gotovo svaka službena kultura sjećanja u sebi vrlo često sadrži neke prešućene detalje, najčešće one koji se ne uklapaju u stečenu sliku o događajima. U slučaju vukovarske bolnice, to je priča o kirurzima srpske nacionalnosti, pogotovo o doktoru Mladenu Ivankoviću. Ta priča ukazuje na složenu mikrosocijalnu stvarnost Vukovara, pokazuje jednu zanimljivu pojedinačnu sudbinu. U općoj priči o bolnici i Vukovaru ništa bitno ne mijenja već je ona na rubu jedne epizode u kulturi sjećanja.

60 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 202

61 Lučić, *Vukovarska bolnica*, str. 224

62 Radoš i Šangut, *Branili smo domovinu*, str. 205

63 Uz već spomenute: Štefan Biro i dr., *Vukovarska bolnica 1857 — 2017.*, Vukovar, 2017.;

64 Anda Raič i Veljko Đorđević, *Vukovarska bolnica 1991.: početnica čovječnosti*, Zagreb, 2014.

65 “Aleksijević: Ratna bolnica Vukovar jedna je od najhumanijih priča Domovinskoga rata”, *Večernji list*, 17.11.2017.

66 Lučić, n. dj.

67 Isto

/ Izvori i literatura

- Barić, Nikica. "Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem (2. dio)", *Scrinia Slavonica*, 12 (1), 2012.
- Biro, Štefan i dr., *Vukovarska bolnica 1857* — 2017., Vukovar: Opća županijska bolnica, 2017.
- Dedaković, Mile i dr. *Bitka za Vukovar*, Vinkovci: Neobična naklada, 2000.
- Ivanda, Stipe. *Vukovar: od nade do beznada*, Zagreb: Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora, 2010.
- Ivanković, Goran. *Vukovarski dnevnik*, Novo Miloševo: Banatski kulturni centar, 2011.
- Ivanković, Mladen. Komparativne vrijednosti supra i subfascijalnih pristupa na insuficijentne komunikantne vene potkoljenice, *Medicinski Vjesnik*, 21 (1—2), 1989., str. 25—30.
- Janjić-Tromblon, Petar. *Žedni krvi, gladni izdaje*, Vukovar: Vlastita naklada, 2004.
- Lučić, Ivo. *Vukovarska bolnica: svjetionik u povijesnim olujama hrvatskog istoka*, Zagreb: Hrvatska liječnička komora i Hrvatski institut za povijest, 2017.
- Njavro, Juraj. *Glavu dolje, ruke na leđa*, Zagreb: Quo Vadis, 1995.
- Radoš, Ivica; Šangut, Zoran. *Branili smo domovinu: pripadnici nacionalnih manjina u obrani Hrvatske*, Zagreb: Udruga, 2013.
- Raič, Anđa i Đorđević, Veljko. *Vukovarska bolnica 1991.: početnica čovječnosti*, Zagreb: Medicinska naklada, 2014.
- Runtić, Davor. *Tako smo branili Vukovar*, knj. 2., Vinkovci; vlastita naklada, 2012.
- Šimunović, Zlatko. *Vukovarski dnevnik*, Zagreb: Školska knjiga, 2003.

VLADIMIR FILIPOVIĆ
On the Edge of Official Culture of Memory: The Case of dr Mladen Ivanković, a Surgeon from Vukovar

Summary

This article analyzes the case of surgeon dr. Mladen Ivanković who worked in Vukovar hospital. The case of doctor Ivanković is interesting as a phenomenon from the edge of official culture of memory. Although Serb by nationality, doctor worked in the Hospital during the siege of Vukovar. However, his son fought on the other side and he entered the hospital at 18th November 1991. Doctor's work in hospital during the siege is full of controversies, same as his attitude

during the evacuation after the occupation of Vukovar. Extension of this interested case are doctor's supposed statements since 1991 and also his attitude since 1998. The case of doctor Ivanković shows very complex microsocial relations in Vukovar and it reveals the hidden parts of the official story of Vukovar in 1991 and after.

KEYWORDS: *Vukovar, Vukovar hospital, Mladen Ivanković, Juraj Njavro, culture of memory*